

LECA MORARIU – BETWEEN MEMORY AND HISTORY THE JOURNAL FROM VÂLCEA

Luminița IPATE (CĂȘUNEANU)
PhD student, „Ștefan cel Mare” University of Suceava

Abstract: The present study is part of a research paper which reveals the profile of Leca Morariu, the scholar, and his relation with history.

The Journal from Vâlcea is a source of treasured data and information, being a safe path to the analysis of interiority. The journal includes amazing and fascinating pages about a man who, if we did not know his history, could as well be a novel character: a strict, extremely studious intellectual who 'builds himself' calmly and safely, overcoming years of hardships. Leca Morariu went through dramatic situations, over and over again, bearing them all with dignity and hope.

Keywords: history, memory, journal, moral profile

Scrise de o natură solară, preocupată de propria dezvoltare intelectuală, dar prinsă dureros în confruntările cu istoria vitregă a acelor ani, paginile „Jurnalului vâlcean” conturează profilul omului de cultură Leca Morariu relația lui cu istoria. Sunt pagini uluitoare și fascinante despre un om despre care, dacă nu am ști cine a fost, am crede că este personaj de roman. Un intelectual riguros, studios până la epuizare, un intelectual care se construiește cu seninătate și siguranță în atmosfera unor ani vitregi. Aproape fără întreruperi, Leca Morariu traversează ani grei, dramatici, depășind cu demnitate și speranță toate suferințele.

Jurnalul vâlcean este o carte impresionantă, realizată zi de zi, o carte realizată cu program (câte programe de lucru și câte reajustări ale programelor!) și cu mândrie patriotică (cum se putea „înfoca” în forța nedreptății și cât de mult dorea să dezvăluie ce bine și ce mult poate realiza un român adevărat!). Jurnalul reține șirul lung al unor zile dramatice, dar bogate, umplute până la refuz cu viață. Este un jurnal al *exilului*, centrat asupra examenului de conștiință. Orientarea și forța constructivă ale acestui jurnal sunt impresionante și impun nu numai admirația față de intelectualul Leca Morariu, ci și reverența adâncă pentru patriotul bucovinean.

Aflăm din jurnalul pe care acesta l-a ținut în mod regulat, vreme de aproape două decenii (1944-1963), despre toate tribulațiile zilnice ale distinsului intelectual bucovinean. *Jurnalul vâlcean* constituie o sursă de date și informații deosebit de prețioase nu doar pentru cunoașterea vieții refugiaților în noua lor așezare de adopție, ci și pentru activitățile culturale desfășurate de aceștia împreună cu localnicii.

Din primele însemnări reiese că Leca Morariu a părăsit Cernăuțiul pe 21 martie 1944, cu trenul, ajungând la Râmnicu-Vâlcea duminică, 26 martie, la orele 6 seara. Era însoțit de profesorul Orest Bucevschi, de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, evacuată încă din 1941 la Suceava și apoi, în 1944, la Râmnicu-Vâlcea. Aici au fost mutate

(provizoriu) și Catedra de literatură modernă și folclor a Facultății din Cernăuți și Institutul de Literatură, Filologie, Istorie și Folclor „Mihai Eminescu”.

În condițiile grele de privațiuni materiale ale anilor de după război și ale schimbărilor intervenite în politica noilor guvernanți, atmosfera orașului Râmnicu-Vâlcea devenise tot mai plicticoasă și mai cenușie. Râmnicu-Vâlcea nu avea forța intelectuală și artistică a Cernăuțiului. În această situație, Leca Morariu și soția sa, Octavia Lupu, au trecut la o rezistență originală. Vremurile fiind tulburi, se păstrează departe de orice implicare politică, rezumându-se să facă excursii în împrejurimile Râmnicului, unde vizitează mănăstirile Cozia, Turnu și Stănișoara (considerate de familia Leca „Elveția noastră”), dar și minunatele locuri de la Călimănești, Govora, Olănești, Căciulata, Brezoi și Ocnele Mari. Aceste călătorii nu aveau doar un scop turistic și cultural, ele le dădeau și posibilitatea să se întâlnească (feriți de ochii tot mai curioși și mai atenți ai autorităților) cu prieteni și cunoscuți bucovineni, dar și cu ieșeni și bucureșteni fugiți ca și ei, de furia cotropitorilor ruși. O astfel de întâlnire are loc la Brezoi, la 24 iulie 1944, între Leca Morariu și poetul Radu Gyr, cu care discută despre „pezevenghii cultural”, Șerban Cioculescu, D. Carocosteca, Octav Neamțu, Al. Rosetti.

Din paginile *Jurnalului vâlcean* aflăm că Leca Morariu și soția sa au reînsoțit activitatea Societății „Armonia” (înființată la Cernăuți cu ani în urmă) și au reluat „audițiile de cameră”, ținute în casele unor prieteni, iubitori și ei de muzică bună. Dorind să transforme mentalitatea localnicilor, Leca Morariu s-a înconjurat de intelectuali cu preocupări în domeniul artistic, punând bazele unei mici orchestre simfonice, în care el era dirijor și cânta la violoncel, iar soția sa, Octavia Lupu, la pian și canto. Concertele ținute la Drăgășani, la Horezu sau la Govora începeau întotdeauna cu Ciprian Porumbescu, interpretând atât *Dorul* și *Balada*, cât și *Potpourriul* din opereta *Crai nou*.

După o perioadă de acomodare cu orașul, cu oamenii și autoritățile locale, familia Leca Morariu se integrează în viața cotidiană din Râmnicu-Vâlcea, păstrând specificul bucovinean. Râmnicu-Vâlcea a avut parte, imediat după război, de o viață culturală diversă și bogată, grație intelectualilor bucovineni și basarabeni, veniți în împrejurările tragice ale anilor 1940 și 1944. Acești năpăstuiți de soartă au încercat să-și păstreze nealterate obiceiurile de acasă și poate ar fi putut face și mai multe dacă nu ar fi fost prizonieri începând cu toamna anului 1944 de către organele de ordine, fiind repatriați cu forța. Unii s-au sinucis, mulți s-au ascuns prin sate și munți, alții, ajutați de prieteni din politică și primărie – ca Leca Morariu – au declarat că au venit la Râmnicu-Vâlcea de bunăvoie, că vor să rămână aici și că renunță la orice despăgubire privind bunurile lăsate la Cernăuți. Nevoști să ia viața de la început, în aceste locuri de adopție, și-au păstrat în suflet dorul de „dulcea Bucovină”.

Mai autentic și mai intens decât orice construcție narativă, jurnalul este un tip de scriere despre timp. Prin captarea duratelor în căușul paginilor, jurnalul este, în plus, și scriere cu timpul, este cronografie. Transcriind fluctuația trăirilor, mișcarea gândurilor, înregistrând instantanee, diaristul își scrie însăși trecerea.

Citit din perspectiva teoriei jurnalului, paginile *Jurnalului vâlcean* demonstrează că timpul poate deveni timp uman chiar și prin simpla înregistrare. Discursul fragmentar și zigzagat al jurnalului, ancorat în prezentul fluid al zilelor este destructurat, este un

„încă nu narațiune”. Absența perspectivei punctului final, absența liniilor de coerență și a articulațiilor ce fac specificul narațiunii sunt cauza acestui *încă nu*. Provocarea pe care o conține lectura jurnalului constă în dificultatea de a descifra, dincolo de substanță plurală a însemnărilor zilnice, o narațiune. Linia de sens nu se vede decât de pe versantul lecturii, ea nu este decât o proiecție a cititorului. Modulate și nuanțate divers, funcțiile acestui tip modern de solilocviu, extrem de variate, le identificăm și în jurnalul lui Leca Morariu: dorința de a pune stăpânire pe timp, efort de autoconstrucție, de autodescoverire, practică a unei igiene sufletești, clarificare și aprofundare a unor gânduri, stări, sentimente, oglindă a procesului de creație, expresie a suferinței, loc al însemnărilor contabile, înregistrare și comentariu al evenimentelor exterioare.

Unitatea acestui discurs divers și plural o reprezintă personalitatea autorului, viziunea asupra lui însuși, dar și asupra lumii, preocupările constante, nivelul de intensitate al emoțiilor, gesturile intelectuale recurente. Autorul ocupă, în textul jurnalului, locul central, fiind protagonist al unor experiențe interioare de mare diversitate, dar și martor al unor evenimente exterioare, cu mare impact asupra propriei existențe. Fiind o formă de discurs generată și organizată în jurul autorului, jurnalul, crește în spațiul îngust al paginii și al timpului evocării, crește discontinuu și inegal, din substanța fiecărei zile, din golul sau din plinul zilelor. În ansamblul său, *Jurnalul vâlcean* dă seamă de dialogul intelectualului Leca Morariu cu el însuși și cu cărțile, de relația cu cei dragi (consemnată cu căldură și comentată, de multe ori, cu pasiune). Unele pagini cuprind secvențe ample de analiză a raporturilor cu familia, portrete vii ale celor cu care are legături mai strânse. O prezență constantă în filele jurnalului este soția acestuia, Octavia Morariu. Legătura cu soția este înregistrată cu foarte multe comentarii ca de altfel majoritatea sentimentelor pentru familie. Textul stimulează reflecția asupra calității acestor relații. Jurnalul înregistrează frământările și zbuciumul familiei într-o epocă tulbură (anii '44-'48), dar și momente unice din viața de familie care au un farmec deosebit prin esențializarea lor, prin stilul clar și lapidar, așa cum se desprinde din fragmentul:

„Miercuri, 15/III.1944. În loc de curs-seminar, studenții fiind trimiși acasă din Internatul lor!!! Bilete de tren pentru evacuare! Ridic 50.000 lei subvenție de la Minister pentru Institutul «Cernăuți». Seara cu U. T. la cinema: foarte instructivul film «Mozart». Și cum îi prind mânuța lui Upu Tachi într-a mea, la film, sunt adânc impresionat de această atât de bătătorită și ciocârtită și mucenică mânuță (la fel ca a Mămuchii...) a micului și neîntrecutului și sfântului meu Upușor! Degeaba! Trebuie să-i ajut mult mai mult la munca gospodăriei” [Morariu, 2012:42].

Scenele din viața de familie sunt așternute firesc lângă altele care menționează activitățile culturale:

„Miercuri, 28/VI.1944. Alergături pe la pâine, pește, croitor. Apoi alarmă! La pădure cu Upușor. Citesc Șezătoarea”. Aducem haragi pentru roșii.

PATRU ANI DE CALVAR! Scăldă în grădină. Toaleta pentru concertul de d. a. Somnișor. Și foarte calmi la Concert: victorie deplină; eu cu „Dorul” de Porumbescu la violoncel acompaniat de Upu Tachi și Upușor - Octavia Lupu – Morariu uimitoare, uluitoare în Dima „Mama lui Ștefan cel Mare” aria din „Samson și Dalila” și „Ce te legeni, codrule!...” [Morariu, 2012:93].

Jurnalul vâlcean este și o anticameră a creației. Aici se încheagă proiectele literare ale autorului, aici am întâlnit pagini în care fantezia se pune în mișcare și tot în aceste pagini se răsfrâng neliniști și îndoieli cu referire la creațiile literare: „Duminică, 03.09.1944. Scriu pentru „Deșteptarea” articolul «Cum a murit Ciprian Porumbescu”. Scriu de-mi pârâie degetele. Să mai salvăm cât putem! Mai presus de vremuri, noi! Un frate al Zamferei Onciul sosit de pe front! – Ei, ce-i cu războiul? – Apoi de-amu, poarte-l boierii!... D. a. cu Pascu – lenii la Olt până noaptea. Lectură M. Sadoveanu („Bulboana lui Valinaș”) – atât de mult al pământului nostru și al nostru...” [Morariu, 2012:118].

O întregă filosofie de viață în substanța acestui jurnal: experiența cunoașterii cuprinsă în reflecții surprinzătoare, aventuri ale spiritului contopite într-o logică personală, jocul ideilor, nuanțat de ironie și autoironie:

„Vineri, 23 VI 1944 „Ceru-i ca oglinda. Trimit foi „Telegraful roman” articolul „Floarea Paștelor și Floarea Paștelui”, cu următoarea comitivă: Onorată Redacție, Iată-mă bătând la ușa Dumneavoastră ca colaborator – adică, pardon: candidat de colaborare. Dacă binevoșiți a primi din când în când, asemenea mărunțișuri dintr-ale limbi, în care ziarele din Capitală, sub firme răsunătoare (ca At. Rosetti, Mircea Djuvara, I. A. Candrea) ne debiteză destule verzi și uscate – mai ales uscate! [...]” [Morariu, 2012:91-92].

Nu puteam să nu remarcăm fragmentarismul acestui jurnal, vioiciunea spiritului care aleargă de la o idee la alta, de la o remarcă la alta, dar și pasiunea pentru lucrul bine făcut, bine cumpănit: în definirea eului, a realității culturale, a lumii sentimentelor:

„Luni, 22 /VI1944. La piață, poștă, cizmar. Mai ridic părăluțe din cele librete CEC. Îi trimit lui Tr. Cantemir suma de 3000 lei. Incidente cu madame Zoe Deșliu: prisădesc din nou roșiile și ardeii. Discuție pentru „lemnele arse. Bietul Upușor ca fiert. Primele cărți cernăuțene expediate de ce trei studenți sosite! Bucuria biruie frica de balast. Seara primele corecturi la rev. „Făt-Frumos”), nr. 2-3 1944. Uraa! Scriu articolul „De-ale lui Em. Grigoravitză” [Morariu, 2012:77].

Discursul *Jurnalului vâlcean* este o înregistrare a trecutului recent, redus, de cele mai multe ori, la întâmplările și stările ultimei zile. Se înscriu, în șirul lor, și secvențe recapitulative, bilanțuri ce fixează relieful unor perioade mai lungi de timp. Rețin atenția, în acest sens, judecăți globale și transformări punctuale, flashbackurile dureroase ce punctează multe pagini ale jurnalului.

Alături de secvențele de bilanț, de transcrierile cotidiene, discursul diaristului conține strategii de traversare a situațiilor de criză, programe de lucru, acele strategii anticipative necesare în itinerariul unei deveniri:

„Duminică 20/I.1946 A. m. lecție la Simion Sanda. Termin lectura Currer Bell („Charlotte Bronte”), „Jane Eyre” în trad. Const. Apostol – care nu e superioară celeia a lui. Victor Morariu – și pe care tot eu urmează s-o public nu știu când... Iar din bilanțul Golgotei noastre rețin că: de la 21 mai 1945 până azi – deci în 8 luni de zile – eroicul și unicul meu Upușor a câștigat cu pianul (inclusiv cele 2 concerte Muncioiu): 158.400 lei – deci cam 19500 lei pe lună. Și câtă jertfă, câte privațiuni! Lecții de câte 500 lei ora, ba încă și-n scumpețea de azi (când lecția se plătește cu 1500 lei) lecții de câte 600 lei ora! Doamne, Doamne, îndură-te!” [Morariu, 2012:242].

O voce caldă și așezată răzbate din paginile jurnalului, atunci când autorul vorbește despre schimbări de optică odată cu trecerea anilor, despre valoare și nonvaloare, despre cultivarea prieteniiilor. Leca Morariu prețuiește prietenia, având credința nezdruccinată că sunt sfinți cei care știu să fie prieteni adevărați. În acest sens, notează:

„Luni 10/9 [...] Acasă, bunii noștri prieteni, Emil și Silvia Ștefănescu. Taifas [...] despre câte de toate: și despre fratele lui Enescu (Fâșcu), și despre Hasdeu (poet) în chemarea Iulici și-n fabula (aproape actual și arghezian de perfect încheiată) „Câinii și lupii „ (1872) Azi vândut 2 ex. „Frunză verde „ Carte poștală de la bunul G. T. Kirileanu” [Morariu, 2012:202].

Autorul nu istorisește doar fragmente de viață în acest jurnal, ci pune întrebări fundamentale, reflectează despre oameni și semnificația lumii. Filele *Jurnalului vâlcean* sunt documente valoroase, căci fragmente ale unei epoci, fixate prin personalitatea autorului, păstrează ceva din pulsul realității cotidiene, o doză de autenticitate care, în operele declarat istorice, se pulverizează:

„Duminică, 7/V.1944. De aseară lumea alarmată prin manifeste că astăzi va fi bombardat Râmnicu-Vâlci: «Râmnicu oraș frumos, mâine va fi ntors pe dos!»... Deci adevărat exod de populație înspre codru, începând cu Onciulenii și sfârșind cu noi. Numai Al. Ieșan cu calvarul său – rămas acasă. Singuri în codru. Ce frumos – dar cu câte jertfe! Până ce devale prind să urle sirenele! Iar cuculeții îi dau înainte cu «cucu, cucu, cucucu» - atât de fraged, candid față de huruitorul bombănit al bombardierelor care se și aud venind. În toate văgăunile, bieții oameni aciuiiați cu femei, copii, de prăpădul care vine, vine și trece-nainte prăbușindu-și încărcăturile departe-n fund, în diverse puncte [...]” [Morariu, 2012:71].

Figura diaristului ca persoană-referință stă mereu în prim-plan, dar în anumite pagini ea apare subordonată întâmplărilor, aproape uitată sub noutatea evenimentelor prezentate. Lucrurile iau acest curs nu fiindcă diaristul ar dori să-și estompeze prezența, ci fiindcă realitățile descrise exercită ele singure un fel de magnetism:

„Vin. 23.IV, 1948 Sf. Gheorghe! [...]. La biserică (Sf. Paraschiva): Lumânările și slujbă pentru Gheorghe Gherghian (Moșul lui Tachi), Gheorghe Morariu (Moșul meu), Gheorghe Albescu și Victor și Aurel. Și alt dar: Tică Ștefănescu – să participăm la excursie d-lor la Vlădești. Deci – o pornim pe jos (5 km). Costumul turistic: bocancii, rucsacul și...la drum!

Înverzesc, auriu și salcâmi. Vrâste negre de pini, în proaspătul verde al făgetului și stejerișului etc ... pe dealuri. Merii, perii în plină floare. Parfum, cânt de cuc...Tot drumul, un alai de floare, de căsuțe pitorești. Cutare vilă într-o cascadă de glicinie viorie. Marea Școală Normală, pustie, sumbră, tristă – ca toată școala Țării azi ...” [Morariu, 2012:422].

Atent la elementul informativ, documentar, Leca Morariu întârzie, uneori, cu plăcere, asupra unor aspecte plastice, destinate să recomună o ambianță. Ochii și urechile mereu în alertă, trec de la un centru de interes la altul, gata să retrăiască scene de odinioară. Multe dialoguri din *Jurnalul vâlcean* sunt atât de veridice, parcă au fost stenografiate, luate pe viu, iar cititorul descoperă astfel că lectura jurnalului poate fi mai ademenitoare decât operele de ficțiune:

„Duminică, 30 VI 1946. Se crapă de ziuă ... Opriri dezesperante prin cele gări. Hotărât că ziua, cu „personalul”, ai pieri de arșiță. Noroc cu peisajul în sine prinde a se înviora ... ba călătoria începe a fi chiar răsplătitoare. Turnu-Severin, Dunărea! ... Cortegiu de amintiri ne ține alai: Tătuca cu Mămuca, tinerei...vrăjiți de concertul muzicii militare din parcul de la Severin. Eu cu Upu Tachi, întorși din expediția cirebiră și poposind în umbra și verdeața Severinului...Dunăre, Dunăre, drum fără pulbere.” [Morariu, 2012:274-276].

Jurnalul vâlcean nu este doar un martor fidel al familiei Leca Morariu, este și martor al istoriei. Relația cu istoria este nucleul obsesiv al jurnalului. Diaristul radiografiază actualitatea vremii în care a trăit, adoptând o poziție de observator-comentator al lumii lovite de o „molimă” ce nu-și găsește leac și izbăvire. Evenimentul istoric este redat sobru, cu un timbru vibrant.

Această creație este opera unui fin observator a ceea ce trece, dar și neistovita nevoie de a se găsi față în față cu adevărul. Diversitatea textului este dată de fețele realului pe care jurnalul le reține. Sunt surprinse și consemnate în filele jurnalului experiențe și momente inedite, trăiri autentice și reflecții personale în momente cheie ale vieții, întrebări, gânduri, neliniști, temeri, speranțe, nedumeriri, confruntări, discuții, prietenii. Într-un cuvânt, tot ceea ce definește personalitatea diaristului în toată complexitatea, unicitatea și frumusețea ei. Leca Morariu trece de la consemnarea unor

aspecte legate de mediul familial, întârzie pe marginea lecturilor, a activității culturale și se oprește îndelung la evenimentele și atmosfera epocii, evocând, comentând, dialogând. Faptele și evenimentele prezentate au partea lor de gravitate și de seninătate. Mărturii prețioase vorbesc, în primul rând, ca documente umane și spirituale, despre autor și epoca traversată. Citit din perspectiva registrelor dominante, *Jurnalul vâlcean* se încadrează în categoria „*jurnalelor interiorității*”, fiind un „*jurnal reflecție*”, cu elemente specifice „*jurnalului confidență*”, întrucât permite examenul de conștiință și explorarea eului, dar consemnează și preaplina emoțiilor și puterea sentimentelor. Coerența și unitatea *Jurnalului vâlcean* constau în perspectiva subiectivă a diaristului, ce selectază din infinitatea evocărilor posibile aspectele care îl preocupă sau cu care intră în rezonanță, evenimente care-i compun viața, contrapunctate, adeseori, de trăiri afective de mare intensitate.

Există în jurnalul lui Leca Morariu o problematică diversă, care, în ciuda rupturilor de ritm, nu pulverizează textul, ci îl intensifică și îi dă o anumită coloratură. Unitatea este, cu siguranță, rezultatul perspectivei unice a diaristului, dar unitatea poate fi și rezultatul perspectivei de lectură ce identifică, în acest text, un itinerariu intelectual ascensional, un profil impresionant și un scris ce devine din ce în ce mai bine conturat. Așadar, unitatea jurnalului stă în ochiul diaristului, în privirea cu care cuprinde lumea și se cuprinde, dar și în perspectiva cititorului.

Gestica scripturală este, în jurnal, o gestică ce conține promisiunea autenticității, promisiune asumată de autor, „semnatar” al pactului autobiografic. În consens cu pactul autobiografic, cititorul corect ar trebui „să semneze” un pact referențial, plasând astfel jurnalul în zona nonliteralului. Există însă autori care scriu textele în vederea publicării și care îl prelucrează stilistic. De cealaltă parte, există și cititori care nu fac pactul referențial și care investesc textul cu literaritate, o literaritate echivalentă cu ficționalitatea, cu limbajul elaborat și cu polisemantismul. Considerăm că ficționalitatea discursului nu este un gest vinovat, tot așa cum lectura literară a jurnalului nu este o lectură ratată, ci o lectură transfigurantă. Statutul bivalent al jurnalului ține de lectură. În receptarea jurnalului, cititorul are libertatea de a aplica sau nu convențiile lecturii literare, sau, altfel spus, de a-i atribui sau nu statut literar.

Din seria precizărilor, ce articulează poetica jurnalului, reținem, în primul rând, aria vastă pe care o acoperă sintagma „jurnal personal”: „jurnal literar”, „jurnal de călătorie”, „jurnal de război”, dar și „jurnal intim” [Michel Braud, 2006:9].

Din perspectiva raportului dintre „timpul trăirii” și „timpul mărturisirii”, al scrierii, jurnalul este un tip de discurs situat în proximitatea duratelor transcrise, cu excepția bilanțurilor și a planurilor, proximitate ce se dovedește de cele mai multe ori anulată, până la identificarea timpului evocat cu timpul evocării. Însă ceea ce se obține este doar o suprapunere imperfectă ce păstrează urmele unei desincronizări între trăire și scriitură.

În *Jurnalul vâlcean*, elementele de morfologie și sintaxă dau dimensiunea timpului trăit: trecut și prezent. Autorul jurnalului își notează impresiile, gândurile și ideile din perspectiva prezentului, dar acestea se raportează la trecut. Relația trecut-prezent pune în valoare nu numai conștientizarea unei stări sufletești, a anilor care s-au scurs, a

efemerității omului, ci și calitatea relației dintre oameni. Verbul este, de cele mai multe ori, al trecutului, ceea ce implică actul de a reconstitui fiecare zi. Discursul „Jurnalului vâlcean” se definește printr-o mare varietate formală, varietate dată de spațiul de libertate pe care îl deschide jurnalul, un spațiu discursiv fără constrângeri, configurat exclusiv în funcție de substanța pe care o numește.

Citit din perspectiva tiparelor textuale, *Jurnalul vâlcean* lasă să se vadă structuri predilecte precum: informativul, explicativul, descriptivul și tipare abordate mai rar: narativul și argumentativul. Menționăm și faptul că descrierea există, mai ales, ca schiță de portret și tablou. Sub aspect funcțional, „Jurnalul vâlcean” antrenează funcția emotivă, în relație directă cu momentul trăit, funcția poetică și cea referențială, în cazul evenimentelor care au necesitat precizări și determinări. Fraza confidențială, scrisă numai pentru sine, pare, uneori, doar șoptită, de teamă de a nu destrăma emoția. Alteori, autorul atent mai mult la fapte decât la expresie, utilizează formulări spontane, lapidare.

Jurnalul vâlcean are o individualitate stilistică indiscutabilă și o retorică proprie, atribute datorate profilului diaristului, dar și spațiului de libertate pe care îl oferă jurnalul. Scriitura neelaborată și fugitivă a jurnalului își face și desface propriile structuri și, prin acestea își generează statutul de *literatură in potentia*. Aproape fără excepție, modalitatea de expresie este pronumele personal *eu*, un *eu* coerent sau scindat ce locuiește, simultan, un „aici-acum” al textului și al contextului scrierii, *aici*-pagina de jurnal și *acum*-situat, de regulă, în proximitatea trecutului recent. Trei lecții ale jurnalului se impun cu prioritate: sinceritatea, libertatea stilistică și reperele temporale. Se spune despre jurnale că, fiind scrise în ritm cu realitățile surprinse în mers, sunt susceptibile de patimă și prejudecăți, câtă vreme asupra lor n-a lucrat distanța. În cazul jurnalelor lui Leca Morariu, timpul, care netezește și cheamă la dreaptă măsură, și-a spus cuvântul.

Jurnalul vâlcean este deopotrivă document, dar și operă de observator rafinat, o carte ce instruește și emoționează în același timp.

Bibliografie

- Morariu, Leca, 2001, *Viață. Din carnetul unui român, prizonier în uniformă împăratului*, Editura Alfa, Iași
- Morariu, Leca, 2012, *Opere vol III. Jurnalul vâlcean*, Editura Tipo Moldova Iași
- Morariu, Leca, 2018, *Opere vol. IV. Jurnal (1909-1919)*, Editura Tipo Moldova, Iași
- Bejinariu, Petru, 2011, *Istorie și identitate*, Editura Universității, Suceava
- Braud, Michel, 2006, *La forme de jours pour une poetique du journal personnel Paris, edition Duseuil, apud Alina Pamfil, Jurnalul personal. Elemente de poetică și scenarii didactice, perspective, 1-18, 2009, p. 10*
- Diaconu, Mircea, A., 1999, *Mișcarea Iconar. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Editura Timpul, Iași
- Diaconu, Mircea, A., 2011, *Studii bucovinene*, Colecția Opera Omnia, Editura Tipo Moldova, Iași
- Grigorovici, Radu, 2006, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Editura Academiei Române, București
- Grigorovici, Radu, 2011, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și etnografice*, Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți

Iacobescu Mihai, 1993, *Din istoria Bucovinei*, Vol. I (1774-1862), Editura Academiei Române, București

Loghin, Constantin, 1924, *Scriitori bucovineni. Antologie*, Tipografia „Reforma socială”, Pasagiul Român, 20, București

Papuc, Liviu, 2004, *Leca Morariu. Studiu monografic*, Editura „Timpul”, Iași